International Indexed & Refereed Research Journal, ISSN 0975-3486, (Print) E- ISSN- 2320-5482, November,2013, VOL-V * ISSUE-50

'kk/k i=

ek/;fed 'kkGrhy fo|kF;ke/khy cf'kLRkhpk v/;;u vkf.k v/;kiukoj gk.kkjk ifj.kke &,d lo{k.kkRed vH;kl

November ,2013

* Mk- ,l- ,e- lk[kj

* सहयोगी प्राध्यापक, शासकीय अध्यापक महाविद्यालय, यवतमाळ (महाराष्ट्र)

प्रस्तावना :-

व्यक्ती स्वातंत्र्य हा लोकशाही विचारसरणीचा गाभा आहे. त्यामुळे प्रत्येक नागरीकाला मतस्वातंत्र्य आहे, आपली मते प्रकट करण्याचा अधिकार आहे. परंतु या स्वातंत्र्याला काही मर्यादा असतात. त्या मर्यादेपुरतेच प्रत्येकाचे व्यवहार, समाजत आचरण करावे लागतात. प्रत्येकाने समाजात आपली प्रतिष्ठा वाढविण्यासाठी नियमाचे पुर्णपणे पालन करून त्यानुसारच वावरावे लागते. आपल्या देशात अनेक धर्माचे, जातीचे, वंशाचे लोक कित्येक शतकापासून वास्तव्य करीत आहेत. त्यांची जोपासना व विकास करण्याकरीता समाजातील प्रत्येक व्यक्तींना नियमाचे शिस्तीने पालन करणे अत्यंत आवश्यक आहे व प्रत्येक व्यक्तीचे ते एक आद्य कर्तव्य आहे. बेशिस्तीचे वाढते प्रमाण एक गंभीर समस्या? विद्यार्थ्यांकडून घडलेले दूर्वतन म्हणजे 'बेशिस्त' आजचा विद्यार्थी खूप बेशिस्त झाला आहे. तो शाळेत नियमित जात नाही. वर्गात शिकवित असताना तो आपसात बोलत असतो. शिक्षकाचे ऐकत नाही. समाजात त्याचे वागणे सामाजिकदृष्टया चांगले नाही. तो मान सन्मान करण्यास तयार नसतो, खोटे बोलतो इ. अनेक समस्येनी बेशिस्तची प्रमाण खूप वाढले आहे व ती एक आजची गंभीर समस्या बनली आहे.

विषय समस्येची गरज व महत्व :-

सध्यस्थितीत शिक्षणाचा दर्जा खालवला आहे. शिक्षण हे समाजपयोगी राहिलेली नाही. शाळेत शिकविलेल्या जाणाऱ्या विषाचा बोजा विद्यार्थ्यांवर वाढला आहे. त्यांना शिक्षण नकोसे वाटत आहे. त्यांच्यात शिक्षणाचा उत्साह राहीलेला नाही. या स्तराला कोण कारणीभूत आहे, त्यांची कारणे काय आहेत? यांचा शोध घेऊन त्याच्यावर उपाययोजना करून त्याचा दर्जा सुधारणे आवश्यक आहे. विद्यार्थ्यांत बेशिस्त निर्माण होत आहे, ती या दर्जाला कारणीभूत ठरत आहे. तेव्हा त्यावर उपाय काढून त्यांच्यात शिस्त निर्माण करण्याची आवश्यकता आहे. भारत देशाच्या भावी नागरीकातील बेशिस्तींची कारणे व उपाय शोधण्यासाठी व त्यांच्यात शिस्त निर्माण करण्यासाठी काही उपाय सुचविण्याकरिता संशोधकाला या समस्येची गरज भासली.

समस्येचे विधान :-

"माध्यमिक शाळेती विद्यार्थ्यांमधील बेशिस्तीचा अध्ययन आणि अध्यापनावर होणारा परिणाम-एक सर्वेक्षणात्मक अभ्यास."

समस्येची उद्दिष्ट्ये :-

कोणत्याही कार्यात यश संपादन करायचे असेल तर ते कार्य आपण का करतो, ते करण्याच्या मुळाशी आपला हेतू काय? या संबंधीची स्पष्ट कल्पना आपल्या डोळ्यासमोर असली पाहीजे.

वरील समस्येच्या संशोधनासाठी खालील उद्दिष्ट्ये निश्चित करण्यात आलेली आहेत.

1) विद्यार्थ्यांमध्ये बेशिस्त निर्माण होण्याची कारणे शोधणे.
2) विद्यार्थ्यांत बेशिस्त निर्माण होऊ नये म्हणून त्यावर उपाय शोधणे.
3) बेशिस्तीमूळे विद्यार्थ्यांच्या अध्ययनावर होणाऱ्या परिणामाचा शोध घेणे.
4) विद्यार्थ्यांच्या बेशिस्तीचा शिक्षकाच्या अध्यापनावर होणाऱ्या परिणाम चा शोध घेणे.
5) बेशिस्त विद्यार्थ्यांचा शिस्तबद्ध विद्यार्थ्यांवर होणाऱ्या परिणमा चा शोध घेणे.

परिकल्पना :-

1) बेशिस्त विद्यार्थ्यांचा त्यांच्या स्वतःच्या अध्ययनावर परिणाम होत नाही.
2) बेशिस्त विद्यार्थ्यांचा शिक्षकांच्या अध्यापनावर परिणाम होत नाही.
3) बेशिस्त विद्यार्थ्यांचा शिस्तबद्ध विद्यार्थ्यांवर परिणाम होत नाही.

जनसंख्या :-

माध्यमिक शाळेतील इयत्ता 9 वी च्या वर्गातील विद्यार्थ्यांशी संबंधित संशोधन असल्याने यवतमाळ शहरातील शाळांच्या यादीतून 6 शाळांची निवड लॉटरी पद्धतीने करण्यात आली. या 6 शाळेतून प्रत्येकी 1 वर्ग गुच्छ न्यादर्श पद्धतीने जनसंख्येसाठी निवडण्यात आला. प्रत्येक वर्गातील विद्यार्थी संख्या 50 निर्धारित करून 50 x 6 = 300 विद्यार्थ्यांच्या संख्येला संशोधनाची जनसंख्या संबोधण्यात आले.

न्यादर्श :-

संशोधनासाठी यवतमाळ शहरातील वर्ग 9 च्या इयत्तेतील 100 विद्यार्थ्यांची यादृच्छिक पद्धतीने निवड केली.

न्यादर्श निवड पद्धती :-

जनसंख्येतील 300 विद्यार्थ्यांच्या नावाची यादी तयार करून तयार त्यांच्या नावाच्या चिठ्ठया तयार करण्यात आल्या. त्या एका 'क्ष' व्यक्तीच हाताने बंद डब्यातून काढण्यात आल्या. एक-एक या प्रमाणे 100 चिठ्ठया काढुन त्यांच्या नावाची यादी तयार करण्यात आली व त्यांना न्यादर्श म्हणून संबोधण्यात आले. या 100 विद्यार्थ्यांना प्रश्नावली देण्यात आली.

संशोधना करिता न्यादर्श निवडल्यानंतर खालील साधनांचा वापर करण्यात आला. त्यासाठी न्यादर्शात निवडलेल्या 100 विद्यार्थ्यांना प्रश्नावली सोडविण्यास देण्यात आली.

निष्कर्ष :-

"माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांमधील बेशिस्तीचा अध्ययन आणि अध्यापनावर होणारा परिणाम-एक सर्वेक्षणात्मक अभ्यास" या

लघूशोधप्रबंधासाठी विद्यार्थी तसेच वर्ग शिक्षक यांच्या प्रश्नावली व मुलाखती या साधनाद्वारे सर्वेक्षण पद्धतीने विषयाच्या दृष्टीने मते घेण्यात आली. त्यांच्या विचारांचा व सद्यःस्थितीचे परिक्षण करून मिळालेल्या प्रतिसादाद्वारे त्यांच्यावर साख्यिकिय प्रक्रिया करून प्रत्येक प्रश्नाची सारणी तयार करून त्यावरी प्रतिसादाला अनुसरून स्पष्टीकरण करण्यात आले व त्या स्पष्टीकरणावरून खालील निष्कर्ष काढण्यात आले आहेत.

1) 81% विद्यार्थी नियमित शाळेत येतात व नियमित उपस्थिती बाबत शालेय शिस्त पाळतात.
2) 72% विद्यार्थी नियमितपणे शाळेच्या वेळेवर येतात. केवळ 28% विद्यार्थ्यांकडून या बाबतीत शालेय शिस्तीचे पालन होत नाही.
3) 65% विद्यार्थी शालेय गृहपाठाचा अभ्यास नियमितपणे घरी करीत नाही. तात्पर्य 65% विद्यार्थ्यांना नियमित अभ्यासाची शिस्त नाही.
4) 76% विद्यार्थी दररोज प्रत्येक विषयीच वह्या-पुस्तके शाळेत आणतात. परंतु 34% विद्यार्थी वह्या-पुस्तके आणत नसल्याने शिक्षकांचे मते त्यांच्याकडून वर्गात गोंधळ होतो.
5) 53% विद्यार्थ्यांना त्यांना शिकविणाऱ्या शिक्षकांपैकी काहीच शिक्षक आवडतात तसेच 62% विद्यार्थ्यांना शिक्षकांची विषय अध्यापन पद्धती योग्य नसल्याने ते त्यांना आवडत नाही.
6) 79% विद्यार्थी शाळेत होणाऱ्या अभ्यासावर समाधानी नाहीत.
7) विद्यार्थ्यांमधील परस्पर संबंध हे 62% विद्यार्थ्यांचे मते ते चांगले व सहानुभूतीपूर्वक आहेत. 38% विद्यार्थ्यांमध्ये मतभेद आहे, त्यामुळे बेशिस्त वर्तन घडते, असे शिक्षकांचे मत आहे.
8) 76% विद्यार्थ्यांच्या मते विद्यार्थी एकमेकांना वेळो-वेळी मदत करीत नाही.
9) 79% विद्यार्थ्यांना शाळेच्या उपक्रमांमध्ये गोडी वाटत नाही.
10) 66% विद्यार्थ्यांना शाळेत उदास वाटते. शिक्षकांच्या मते विद्यार्थ्यांची ही उदासिनता बेशिस्तीस कारणीभूत आहे.
11) 73% विद्यार्थ्यांच्या मते वर्गात कोणताही उद्देश नसताना गोंधळ होतो.
12) 83% विद्यार्थ्यांच्या मते वर्गातील गोंधळामुळे वर्गातील अभ्यासावर परिणाम होतो व 53% विद्यार्थ्यांच्या मते गोंधळास विद्यार्थीच जबाबदार आहे.
13) 63% विद्यार्थ्यांचे मते गोंधळ करून बेशिस्त निर्माण करणाऱ्या विद्यार्थ्यांकडून अभ्यासू प्रवृत्तीच्या मुलांचे अभ्यासासाचे नुकसान होते.
14) दंड किंवा शिक्षा करून देखील विद्यार्थी बेशिस्तीचे वर्तन करतात असे 81% विद्यार्थ्यांचे व शिक्षकांचे मत आहे.
15) 78% विद्यार्थ्यांचे मते बेशिस्त विद्यार्थ्यांचा वेगळा वर्ग नसावा.
16) 79% विद्यार्थ्यांचे मते बेशिस्त वागणाऱ्या विद्यार्थ्यांना शाळेतुन काढू नये.
17) विद्यार्थ्यांच्या बेशिस्तम वागणूकीबद्दल त्यांच्या पालकांना कळवावे असे 92% विद्यार्थ्यांना वाटते.
18) 72% विद्यार्थ्यांचे मते बेशिस्त वर्तन करणाऱ्या विद्यार्थ्यांवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी शाळ समिती नेमावी असे वाटते.
19) बेशिस्तपणावर उपाय योजना म्हणून 62% विद्यार्थ्यांच्या मते त्यांना बेशिस्तपणाचे तोटे समाजाऊन सांगावे.
20) 82% विद्यार्थ्यांचे मते व शिक्षकांचे मते देखिल बेशिस्तपणा हा निष्काळजीपणातून निर्माण होतो.
21) बेशिस्त विद्यार्थ्यांना त्यांच्या स्वतःच्या अभ्यासावर परिणाम होत नाही असे 63% विद्यार्थ्यांना वाटते.
22) शिस्तबद्ध वागणाऱ्या विद्यार्थ्यांवर बेशिस्तपणे वागणाऱ्या विद्यार्थ्यांचा परिणाम होत नाही असे शिक्षकासना वाटते.
23) 93% विद्यार्थ्यांना शाळेत शिस्तबद्ध रहावे वाटते.
24) 74% शिक्षकांचे मते त्यांच्या शाळेत शिस्तबद्ध राहण्याबाबत मार्गदर्शन होते.
25) बहुतांश शिक्षकांचे मते विद्यार्थी बेशिस्तपणा हा लहीर प्रवृत्तीमुळे करतात.

संदर्भ ग्रंथ

1) बापट, भा.गो.-शैक्षणिक संशोधन पद्धती
2) भितांडे, वि.रा.- शैक्षणिक संशोधन पद्धती
3) Best, J.W.-Research In Education
4) Buch, M.B.- A Survey of Resarch In Education
5) डॉ.कुडले म.बा.-शैक्षणिक तत्वज्ञान व शैक्षणिक समाजशास्त्र
6) मुळे, रा.श.-शैक्षणिक संशोधनाची मुलतत्वे
7) मुळे उमाठे- शैक्षणिक संशोधनाची मुलतत्वे
8) पवार, ना.ग.- भारतीय शिक्षणातील आधुनिक विचार प्रवाह
9) पाटील लिला - आजचे शिक्षण आजच्या समस्या
10) रॉय, बी.सी.- अध्यापन पद्धती